

A „határvidék” mítosza a 20. és 21. századi amerikai elnöki retorikában

The Myth of the “Frontier” in the 20th and 21st Century American Presidential Rhetoric

Peterecz Zoltán

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2023.1.6

Összefoglaló: A jelen tanulmány az amerikai történelem egyik jelentős modernkori mítoszát, a „határvidéket” vizsgálja az elmúlt száz év elnökeinek retorikai megnyilvánulásában. Noha a határvidékkel való szoros kapcsolat és tapasztalat szinte egyszerre alakult ki a korai angol telepesek érkezésével, igazából az Amerikai Egyesült Államok megalakulásával kezdődött az észak-amerikai kontinenst kelet–nyugati irányban átszelő hatalmas földfoglalás, amely révén az ország területe egyre jobban terebélyesedett, így ez az időszak az amerikai történelem ünnepelt hőskorává vált. Frederick Jackson Turner híres határvidék-elmélete 1893-ban ebből a szempontból vizsgálta a folyamatot, és úgy találta, hogy számos amerikai karakterjegynek az jelentette a bölcsőjét, s az igazi amerikai demokrácia ott született. A 20. század hajnalán Theodore Roosevelttel karolta fel a határvidék kérdését és emelte azt az elnöki kommunikáció szintjére, s ezzel iskolát teremtett. Az őt követő elnökök szinte mindegyike egyre nagyobb gyakorisággal utalt a határvidékre, amely így idővel a tudomány és szinte mindenfajta kihívás metaforikus megjelenési formájává vált, különösen például a technológia élharcosaként emlegetett Amerikára vagy az amerikai demokráciának a világszerte történő terjesztésére vonatkozóan. A tanulmány ennek a folyamatát tárja az olvasók elé, és számos példával illusztrálja, hogyan épült be az elnöki retorikába a határvidék imázsa.

Kulcsszavak: határvidék, nemzeti mítosz, amerikai elnökök, politikai retorika

Abstract: *The present study undertakes to investigate how the concept of the “frontier” has been a typical feature of American presidential rhetoric since the beginning of the twentieth century. The frontier experience goes back to the early days of the English colonists’ arrival in the Northern American continent. Throughout the next three hundred years, but especially in the nineteenth century, more and more settlements were established on formerly uncharted lands. These pioneers were remembered as heroes who brought civilization to the backward people in the wilderness. With Frederick Jackson Turner’s seminal essay in 1893 on the historical importance of the frontier in the American experience, the term “frontier” soon*

became a powerful and mythical word. It was applied to a bygone period where there was room for Americans for inland expansion on the continent, and it also connoted the birthplace of many typical American characteristics – such as resourcefulness, pragmatism, or individualism. Basically, Turner and many of his followers found in the ever-moving frontier the cradle of American democracy. At the turn of the century, with the presidency of Theodore Roosevelt, the frontier as a dominant rhetorical element gained ground and became a celebrated theme of presidential rhetoric. With time the term “frontier” was expanded to other dimensions, mainly to economic and scientific expansion and development, while from the latter half of the twentieth century it was also called forth as an explanation for exporting democracy to third world countries. As the article shows, from World War II on, the term “frontier” became almost synonymous with American cutting-edge technological development and scientific pioneer activity, and one of the common recurring rhetorical elements in presidential rhetoric of the twentieth and early twenty-first centuries has been the very concept of this expanding and symbolic frontier. From Franklin Delano Roosevelt through Donald J. Trump, the word “frontier” and its correlative understanding of a mythical American past and present has been often used as the many examples in this article will demonstrate.

Keywords: *frontier, national myth, science, US presidents, political rhetoric*

Történelmi háttér

Az amerikai emberek lelkében és szívében a „*frontier*” [„határvidék”]¹ az egyik legerősebben létező mítosz. A tízévenként megrendezett népszámlálási eredmények összevetése alapján az illetékes kormányhivatal 1890-ben bejelentette, hogy a határvidék, vagyis a keletről nyugatra tartó amerikai vándorlás elérte a legnyugatibb, szórványosan lakott és kevésbé megművelt területet is (magyar olvasatban: a vadnyugatot), s ezzel a folyamat lezárult. Ez új helyzetet teremtett az amerikai jövőt illetően.

A nyugtalan és állandóan változásokon keresztülmenő társadalmat érintő kérdésekre az első átfogóbb választ egy fiatal történész, Frederick Jackson Turner (1861–1932) adta meg, aki 1893-ban, az Amerikai Történészek Szövetségének chicagói találkozóján olvasta fel a nem sokkal később már ünnepelt tézissé vált dolgozatát. Turner a határvidék-elméletében azt állította, hogy a nagyjából háromszáz évig tartó *frontier*nek hatalmas része volt az amerikai demokrácia sajátosságának a kialakulásában és nemzetformáló szereppel is bírt. A történész a természetes határok és az amerikai expanzió közötti kapcsolatot mint történelmi helyzetet vizsgálta. Számára a határvidék a civilizáció és a vadon találkozási területe volt, ahol az amerikai ember állandóan újjászületik. Ahogy írta, „a határvidék a leggyorsabb és leghatékonyabb amerikanizáció vonala. A vadon átalakítja a telepeket. Amikor ideérkezik, a ruházata, a gazdasága, a szerszámai, az utazási

módja és a gondolata európai”.² De miközben a saját képére próbálja alakítani a vadont, ő maga is megváltozik, és így válik igazi amerikaivá. Ez a vadon primitív, ugyanakkor titokzatos is egyben, így a mítoszképző ereje roppant nagy. Turner a határvidéken végbement változásoknak tudta be az amerikai demokrácia és az amerikai karakter kialakulását is. Szerinte „az éleselméjűséggel és kíváncsisággal vegyülő nyersesség és erő, a gyors megoldást találó gyakorlatias észjárás, a fizikai környezet megragadása, a művészetek iránti visszafogottság, ám közben a nagy célokra való törekedés, a nyugtalan, ideges energia és a domináns individualizmus” mind-mind a határvidéknek köszönhető.³ A tézis hatalmas siker volt, és közel három évtizedig az addigi amerikai tapasztalatoknak és különösen azok sikerének a meghatározó történelmi értelmezését jelentette.

És valóban, amikor a tipikus amerikai történelmi távlatban képzeljük magunk elé, sok minden rímelni tűnik Turner szavaira: egy jenki általában mobilis és pragmatikus, a „sznob” művészetet sokszor megveti – szemben a popkultúrával –, nagyfokú tenni akarás, a szabadság utáni sóvárgás és az annak elérésére irányuló lépések jellemzik, továbbá hisz az egyéni önrendelkezésben, ugyanakkor a csapatmunka fontossága is jellemző rá. (Turner természetesen nem tett említést arról, de utólag egyértelmű, hogy a határvidéken található bőség volt az egyik ok, amiért az amerikaiak annyira pazarló nemzetté váltak: a kifogyhatatlannak hitt nyersanyag nem készítette őket a természet óvására és megőrzésére.) Nem igaz persze, hogy más nemzetek tagjaira egyik vagy másik tulajdonság nem illene, de e jellemzők összességéből valóban az amerikaiak sztereotip képe rajzolódik ki. Arról, hogy ez mennyire a határvidék több évszázados szerepének a következménye, megoszlanak a vélemények.

A határvidék lezárulása, avagy a vadnyugat meghódítása amúgy Turnert optimista konklúzióra készítette, és meg volt győződve arról, hogy az amerikai terjeszkedés – ilyen vagy olyan formában – a jövőben is folytatódni fog. Érdeemes megemlíteni, hogy a folyamat nem zárult le végleg 1890-ben, mert még legalább két-három évtizedig telepedtek le az amerikaiak az addig nagyon gyéren lakott tájakon, főleg északnyugaton. Miután azonban ott is bevezették az áramot és az egyéb közüzemi szolgáltatásokat, majd megjelent a rádió és később a televízió, azokat a településeket sem lehetett már a klasszikus értelemben vett határvidéknek nevezni, noha a marginális elhelyezkedésük megmaradt – ami világszerte jellemző a kisebb vidéki településekre.

Walter Prescott Webb a határvidéket „a szuverenitás éles széléként” aposztrofálta. Ennél fontosabb az a kijelentése, hogy „az amerikai úgy gondol a határra, mint ami nem az ország szélét jelenti, hanem [azt,] ami azon *belül* helyezkedik el. Ez nem egy megállást parancsoló vonal, hanem egy belépést inspiráló *terület*. Az európai egydimenziós felfogással szemben az amerikai határnak két dimenziója is van: hosszúsága és mélysége. Európában a határ mozdulatlan és állandó, Amerikában átmeneti és időleges *volt*”.⁴

Ez roppant fontos megállapítás, hiszen jól írja le a pionírok viszonyulását a határvidékhez: az szinte hívogatja őket, hiszen szigorú határok nem igazán léteznek vagy meglehetősen képlékenyek. Ha az ember belép a határvidékre, és birtokba veszi a területet, majd meg is műveli azt, akkor az már az övé. Éppen ezért érdemes Webb egy másik fontos és idetartozó észrevételét is megemlíteni, miszerint a határvidék Amerikában megtestesíti „a szabad föld gondolatát, [tehát azt,] amit az ember szabadon megszerezhet”.⁵

Turner koncepciója, mint arra többek között Henry Nash Smith is rámutatott, már 1893 előtt megjelent a határvidékről szóló mítoszokban. Ő tulajdonképpen csak bemutatta az amerikai környezet szinte mérhetetlen bőségét és lehetőségeit, amelyek addig is megvoltak, ezzel mégis iskolát teremtett. De Smith azt is megemlítette Turner tételéről, és abszolút nem alaptalanul, hogy az „a hipotézis az édenkert mítoszából fejlődött ki”.⁶ Tehát az a helyzet állt elő, amikor egy meghatározó mítosz egy másiktól táplálkozik, abból vesz át elemeket. Hiszen a vadon a jobb megélhetés reményét hordozta, ami csakis hatalmas munkával érhető el, de az idill ígérete igen erős: még ha az új „édenkert” várása túlzás volt is, a sok útra kelt telepesbe, aki a határvidéken kereste a boldogulást, biztosan jelentős lelkiekötőntött a hit, hogy ott eléri majd a tejjel-mézszel folyó Kánaánt.

Két másik történész szintén jól fogalmazta meg Turner tézisének a lényegét, amikor azt állították, hogy „az amerikaiak generációkon át felismerték a határvidéknek a politikában, a folklórban, a zenében, az irodalomban, a művészetben és a beszédekben egyaránt kulturális jelentőségét és hasznosságát. Turnernek csupán annyi dolga volt, hogy elmesélje az amerikaiaknak, hogy ennek az ismerős határvidéknek mi volt a jelentősége” – utaltak a Turner-tézis címére.⁷ A határvidék mitológiai töltete azért is erős, mert „továbbra is ez az a hely, ahol az amerikai ideálokat meghatározzák, ahol az amerikai hősök egy új és erős életet kezdenek, miután megszöknek a lakott vidéktől”.⁸ A valóságban persze megjelentek olyan gazdasági-társadalmi mozgások és kérdések, mint a bányászat, a vasút- vagy gátépítés, illetve az ivóvízellátás és az öntözés kialakítása, amely mind-mind előtérbe helyezte a nagyvállalatok és a pénzügyi csoportok érdekeit, amelyek gyakran ellentétesek voltak az életük javításán dolgozó egyének és kisebb csoportosulások boldogulásával (bányászfalvak, farmerek, vadászok stb.).

Az is tény, hogy a határvidékre érkezett telepesek technológiai értelemben előbbre jártak az ott szórványosan elhelyezkedett őshonos (indian) törzsekhez (*native Americans*) képest. Ez viszont megerősítette bennük és a keleten élt társaikban azt a gondolatot, hogy a fehérek felsőbbrendűek a rézbőrű „gyermekeknél” vagy „vadaknál”, így joguk van azok földjeit elfoglalni. Egy másik fontos szempont, amire Richard Slotkin is felhívta a figyelmet, hogy a fehérek megjelenése szinte mindig erőszakot váltott ki és azzal járt együtt, ami nagyban hozzájárult a műszaki előnyük kihasználásához, s így az indiánok folyamatos visszaszorításához.⁹

Turner halála után egyre többen kezdték támadni az állításait, hibájául rótták fel, hogy azok túl leegyszerűsítőek és számos dolgot figyelmen kívül hagynak. A történelemírás időközben ugyanis egyre professzionálisabbá vált, a vizsgálati módszerek tényszerűbbek lettek, és nagyfokú tudományos alapossággal közelítették meg a különböző kérdéseket. Ő a tézise készítése során például nem vette figyelembe, hogy a határvidék első meghódítói sokszor nem a telepések, hanem a földspekulánsok voltak, különösen a 19. században. Továbbá nemcsak vasúttársaságok és nagy vállalatok, de bankok és biztosítótársaságok is gyorsan rátették a kezüket a szabad földekre, így a farmerek egy jelentős része bérlő volt azon a földön, amelyet művelt. De érdemes megemlíteni azt is, hogy a határvidék ünneplően pragmatikus, találékony és minden akadályt legyőző lakói jóformán mindenben a keleti országrész gyárainak és műhelyeinek a termékeire szorultak – azt is ki lehet jelenteni, hogy a nyugati leleményességet sokszor a keleti feltalálók szolgálták.

Sokan állították ugyanakkor, hogy az amerikai határvidék nem egyedi, hiszen a világ más tájain is található hasonló területek: Oroszországban, Kanadában, Brazíliában vagy Ausztráliában. Noha első pillantásra valóban jogos a felvetés, alaposabb vizsgálat után kijelenthető, hogy az USA-tól eltérően ott nem álltak rendelkezésre azok a kedvező földrajzi adottságok, amelyek lehetővé tették volna egy hasonlóan kiterjedt területre való folyamatos és nagymértékű bevándorlást, fokozatos terjeszkedést. Kanadában és Szibériában a zord hideg, Brazíliában a trópusi klíma és a dzsungel, Ausztráliában pedig a földrész belsejében uralkodó sivatag volt – és maradt mind a mai napig – az akadály a lakosok egy adott irányú tömeges vándorlásának.

Némi szünet után, az 1980-es évek végén újból támadás érte a határvidék-elméletet: megkérdőjelezték az úttörő–hősies–demokráciaépítő narratívát, és sokkal inkább az erőszakos terjeszkedésre, a kisebbségek marginalizálására és a pazarlásra hívták fel a figyelmet.¹⁰ Ennek a trendnek, amelyet *new western historiography*-nak neveztek el, hamarosan azonban több kihívója akadt. Ray Alen Billington és Martin Ridge például amellel tett hitet, hogy a határvidék szerepét és jellegét illetően a statisztikai adatok Turner általános konklúzióit támasztják alá.¹¹ A határvidéknek az amerikai társadalom fejlődését illető konkrét szerepében tehát még nem alakult ki konszenzus.

Tény, hogy Turner egyfajta szemüvegen keresztül vizsgálta az amerikai történelmet, és egy adott krízis hatására reagált, nevezetesen a határvidék meghódításának lezárultáról szóló hivatalos kormányközleményre. Bár a vizsgálati módszerei sok szempontból szelektívek voltak (például csak a Nyugatról és a Keletről beszélt, a Dél – valószínűleg a rabszolgatartás miatt – kihagyta az értekezéséből, és az indiánokról is alig szólt), és túl nagy jelentőséget tulajdonított a felületi jelenségeknek, amelyeket nem a megfelelő mélységi indokokkal magyarázott, valamire mégis rátapintott. Így, noha a tézise ma már egészében véve elfogadhatatlan, sok szempontból továbbra is érvényes, hiszen a határvidék valóban jelentős

szerepet játszott az Egyesült Államok kialakulásában, társadalmi formálódásában, demokráciafelfogásában és számos apróbb részelemben is. Egy ennyire mitikus és nemzeti identitásképző gondolatot a politika sem hagyhatott figyelmen kívül – és valóban, a 20. század hajnalától az az amerikai elnöki retorika egyik markáns és visszatérő elemévé vált.

A vízvázlatzó elnök: Theodore Roosevelt

Ha valaki elvégzi a „határvidék” szónak az elnöki retorikában történő megjelenésének a korpuszvizsgálatát, azt találja, hogy George Washingtontól kezdve egészen a 19. század legvégéig, tehát William McKinley (1843–1901) elnökségéig (1897–1901) bezárólag, a terminust csakis a szó eredeti, „mozgó határ” jelentésében használták, és meglehetősen ritkán. A 20. század elejétől viszont egyre inkább megszorodtak a kifejezést tartalmazó, és annak már többletjelentést adó elnöki megnyilatkozások. Egy részletes mélyelemzés szétfeszítené e tanulmány kereteit, de a fontosabb elnökök retorikájának a „határvidék” értelmezésében bekövetkező változásait jól nyomon tudjuk követni az alábbiakban bemutatandó példákon keresztül.

Theodore Roosevelt (1858–1919) volt az első elnök (1901–1909), aki rengeteget tett a határvidék népszerűsítésében – már Turner írása előtt is. A politikai pályája mellett (és alatt) igen komoly szerepe volt a határvidék és a „western” vagy a „vadnyugat” népszerűsítésben. A Harvardon végzett „Teddy” (ahogy későbbi népszerű becenevén sokan ismerik) a történelemírásnak szentelte a politikai pályafutása előtti élete jelentős részét. Kutatásai és történelmi érdeklődése a 18. század második és a 19. század első felére esett. Először az 1812-es háború haditengerészeti aspektusairól jelent meg egy kétkötetes műve.¹² Azt követően a nyugati expanzió egyik szószólójáról, Thomas Bentonról jelentetett meg életrajzot – aki Massachusetts tagállam szenátora volt harminc éven át –, majd az egyik alapító atya munkásságát kutatta és írta meg.¹³ De történészként az élete fő műve mindenképpen a négykötetes *A Nyugat meghódítása* volt.¹⁴ A nagylélegzetű alkotásban végigvette az amerikai határvidék 1769 és 1807 közötti mozgását: az ország nyugatra elterülő földjeinek a megszerzésétől az indiánok feletti győzelmekig. A társadalmi darwinizmustól, amerikai kivételességtudattól és büszke patriotizmustól dagadó Roosevelt magasztos történelmet tárt az olvasói elé, amelyben az amerikaiak nyugatra vándorlását ünnepelte. A határvidéket úgy jellemezte, hogy az egy generáció alatt képes a „különböző és egymástól távol eső számos faj képviselőjét egy néppé kovacsolni”.¹⁵ Talán nem is meglepő, hogy épp Turner írt – egyébként szakmailag kiegyensúlyozott – könyvismertetőt a leendő elnök könyvének negyedik kötetéről.¹⁶

De Roosevelt komoly erőfeszítéseket tett a nyugati terjeszkedés ünneplésére az akadémián kívüli, populárisabb dimenzióban is. Az 1880-as évek közepén ugyanis is belekóstolt a marhatartásba Észak-Dakotában, amely akkor még határvidéknek

számított, és az ott töltött közel három év alatt nemcsak mélyrehatóan megismerte az ottani életviszonyokat (utána fel kellett adnia a nagy pénzvesztéssel járó tevékenységet), de könyveket is írt a tapasztalatairól, amelyek szintén hozzájárultak a (vad)nyugati határvidék népszerűsítéséhez.¹⁷ Az egyiknek az ismertségét elősegítette, hogy annak nyolcvanhárom képi illusztrációját Frederic Remington készítette, aki akkoriban vált a Nyugat festészetének legnépszerűbb közvetítőjévé.¹⁸ Ezt a trendet erősítette Roosevelt egy másik könyve is, amelyet az USA-ban – különösen a nagyvadakról – szerzett vadászélményeiről írt.¹⁹

Roosevelt két terminusa a határvidék szempontjából mindenképpen vízvázlasztónak számított. Nem csupán arról van szó, hogy akkorra értek meg a feltételek annak a tudományos és populáris ünneplésére, de maga az elnök is annak a megtestesítője volt: hitte a „nagy kaland” mítoszát, nemzetformáló erejét, és egy történész szavaival élve, a Fehér Házban eltöltött éveit alatt „a határvidék mítosza és az elnöki politika végérvényesen összekapcsolódott”.²⁰ Ő volt az első elnök, aki a hivatalos minőségében is a határvidékről mint az előretörő civilizációról beszélt, illetve egy olyan helyről, amely alapvető amerikai karakterjegyeket alakított ki. Fontosnak tartotta kihangsúlyozni, hogy az ottani terület minden honfitársáé, mert az lesz az amerikai olvasztótégely-elmélet gyakorlati megvalósulásának a helyszíne, ugyanakkor az ott található természeti kincseket védeni akarta, hogy a jövő generációi is élvezhessék a vadon szépségét. Roosevelt az élete végéig fennn hirdette a Nyugatnak és az odavezető, folytonosan mozgó határvidéknek az amerikai történelemben és gondolatvilágban betöltött szerepének fontosságát. Stephen McVeigh szerint „nem volt még egy olyan amerikai, aki akkora hatással lett volna az amerikai nyugat történelemére és kultúrájára, mint amekkorát először népszerű íróként, majd elnökként ő valósított meg”.²¹

E tanulmány szempontjából Theodore Roosevelttel személye azért is fontos, mert az elnöki retorika részévé tette a határvidék ünneplését, ami attól kezdve bevett gyakorlat lett az elnökök körében. És noha a következő generáció vezetőit más témák kötötték le, s így a határvidék némileg háttérbe szorult, amikor az 1930-as évektől a téma fokozatosan ismét beszívárgott az elnöki szó- és imázskészletbe, már egy megalapozott hagyományra tudott építkezni. Ezzel nem azt állítom, hogy kizárólag Rooseveltt látott lehetőséget a határvidék politikai népszerűsítésében, de valóban rengeteget tett azért, hogy annak mítikus ereje nagyobb polgárjogot nyerjen, és a ponyvaregények vagy a rövid némafilmek mellett a mindennapi politikai kommunikáció egyik elemévé váljon. Ráadásul Rooseveltt múltja, az elnöki éveit megelőző és az az alatti tevékenysége egyaránt hitelessé tette a határvidékre és a vadonra történt utalásait.

A határvidék a második világháború előtti elnökök retorikájában

A határvidék gondolata tehát idővel egyre jobban bekerült a közgondolkodásba és a politikai közbeszédbe. Különösen a 19. század második felére tekintettek vissza úgy az amerikaiak, mint az aranykorra, amikor még rengeteg szabad terület volt Nyugaton, és az elképzelt klasszikus amerikai értékeknek és karakterjegyeknek egyfajta bölcsőjének érezték. A ponyvaregények és a születőben lévő filmipar cowboyai vagy Buffalo Bill híres utazó vadnyugati cirkusza éppen úgy izgatták az emberek fantáziáját, mint az a kérdés, hogy milyen irányba folytatódik a misztikus amerikai úttörő út, miután a benépesíthető területek gyakorlatilag ott már megszűntek. Franklin K. Lane belügyminiszter például az 1915-ben San Franciscóban tartott Panama–Csendes-óceáni Nemzetközi Kiállításon a következőket mondta: „Az úttörő figurájának hosszú utazása véget ért, a föld ismeretlen helyeit felfedezték és megtöltötték, de a kaland nem ért véget. A legnagyobb kaland még előttünk van, az előretörő demokrácia gigantikus – erős, férfias, kedves – kalandjai, és ebben az előretörésben mi visszük tovább az amerikai úttörők igazán elpusztíthatatlan szellemét.”²²

De nem csak a szórakoztatóipar és a politika foglalkozott a témával, hanem a tudós társadalom is. Ahogy haladt előre a 20. század, egyre karakteresebben jelentkezett az a gondolat, hogy az amerikai nemzet számára a határvidék új dimenzióját a tudomány jelentheti. Az egyik első ilyen kijelentés James Arthur Harristól, a Minnesotai Egyetem botanikusától származik, aki 1930-ban írt a tudomány különböző határvidékeiről. Párhuzamot vont a területi és a tudományos határvidék egyre nagyobb kiszélesedése között, és úgy látta, hogy „a tudomány hatalmas határvidéke vár ránk, amely szélesebb és mélyebb, mint bármi, amit a nagy felfedezések korában a földrajztudósok el tudtak képzelni. Olyan felfedezések határvidéke, amelytől a jövőbeli gazdaságunk, intellektuális és társadalmi fejlődésünk függ.”²³ Tehát a „határvidék” viszonylag hamar mindennemű új felfedezés (majd feltalálás) metaforája lett.

A politika élen járt ennek a nyelvi lehetőségnek a kiaknázásában. Az első világháború okozta sokk után a politikusok hamar magukévá tették a határvidék eszméjét – az abban rejlő propagandaerő miatt. Ahogyan azt Leah Ceccarelli remekül bemutatta, nemcsak az utóbbi idők amerikai tudományos világának a nyelvi repertoárjában virulensek a tudományra mint új határvidékre történő utalások, valamint az ahhoz járuló metaforák és egyéb nyelvi kifejezőeszközök.²⁴ A kutatása arra is rávilágított, hogy az amerikai elnökök már az 1920-as évek vége óta kimutathatóan használják a határvidék toposzát, amely a 20. század folyamán egy bevett nyelvi fordulattá vált a retorikájukban. A korpuszvizsgálatból az is kiderül, hogy az elmúlt évszázad első felének elnökei szinte szajkózták a Turner-tézist: a határvidéknek a demokráciát megerősítő és az alapvető amerikai karakterjegyeket kiművelő jellemzőit és a terület eltűnését, és az idő

előrehaladtával a „határvidék” egyre gyakoribb hívószóvá vált a hivatalos elnöki kommunikációban.

Woodrow Wilson (1856–1924) az első világháborús amerikai elnök (1913–1921) a harcok után Párizsban méltatta Franciaország háborús erőfeszítéseit, és a „szabadság határvidékéről” beszélt.²⁵ Tehát már ő is egy kiterjesztett és metaforikus nyelvi fordulattal élt, amelyet később, a hidegháború folyamán és még utána is számos amerikai elnök visszhangzott.

Calvin Coolidge (1872–1933) elnök (1923–1929) például 1928-ban úgy fogalmazott, hogy noha a hagyományos határvidék ideje letűnt, az ott működött – jellemzően amerikai – energiák nem szűntek meg, és „az ambíció, hogy olyan feltáratlan területekre lépünk, mint az ipar, a vállalkozás, a társadalmi viszonyok és gondolatok, növekvő lendülettel folytatódik”.²⁶ A Coolidge-ot követő Herbert Hoover (1874–1964) pedig az elnöksége (1929–1933) végén kijelentette, hogy a nemzet a tudomány és a feltalálás fejlődésének a határvidékén van, s ezzel hosszú karriert biztosított a határvidéknek: az ugyanis egyre gyakrabban jelent meg tudományként a politikai és a tudományos közbeszédben. Néhány évvel később Franklin D. Rooseveltt (1882–1945) szinte megismételte Hoovert az egyik rádióbeszédében, amikor úgy fogalmazott, hogy „ennek a generációnak az ifjai már lezárt határvidéket találnak, de a tudomány, a találmányok és a gazdasági fejlődés új határvidéket nyitott meg; olyat, amit nem a földrajz, hanem azon férfiak és nők találékonyága határoz meg, akik e tulajdonságukat kamatoztatták a régi határvidéken is”.²⁷

Tehát mire az Egyesült Államok a második világháború előestéjéhez érkezett, élesen kirajzolódott a határvidék mítikus szerepének a populáris és tudományos megközelítése. És mivel a politika mindig is megpróbálta a nemzet ütőerén tartani a képzeletbeli ujját, nem csoda, hogy hamarosan a politikai közbeszédben is egyre gyakrabban utaltak a határvidékre – az adott időszak gondolkodásának megfelelően, de egyfajta kontinuitásban, amely a kézzel fogható tudományból és a határvidék mítoszából képzett hibridet. A *frontier* idővel az új, de a mindig elérendő amerikai céllá változott, amely alatt a demokrácia terjesztését és különösen a technológia terén az első vonal uralását és a továbbfejlesztést értették/értik. Míg az előbbi a 19. századtól periodikusan megfigyelhető birodalmi vagy imperialista lépésekben érhető tetten, az utóbbi a hadászatban, az úrkutatásban és a földi kommunikációs iparágban tapasztalható permanens forradalomban ölt formát.

A határvidéknek a tudományban jelentkező kihívásként betöltött szerepe az elnöki retorikában

Nem meglepetés, hogy a második világháború hatalmas katalizátor volt a hadászati és az ahhoz kapcsolódó fejlesztések terén. Elég csak a sugárhajtómű, a radar vagy az atombomba kifejlesztésére gondolni, de érdemes megemlíteni az influenza

elleni oltást vagy a korai számítógépeket is, hogy egyértelmű legyen: a tudományos dimenzióban néhány éven belül igazi világforradalom zajlott le. Természetesen ez csak tovább erősítette azt a metaforát, amely szerint a tudomány területe az új határvidék, s egyúttal a legtöbbször kimondatlanul is magában hordozta azt a tényt az amerikaiak számára, hogy a tudomány „szűz területének” a meghódítása hatalmas (anyagi és geopolitikai) előnyökkel jár, hiszen a felfedezett/feltalált javak birtoklásával kecsegtet.

Franklin D. Rooseveltnak a második világháború vége felé ebben a szellemben kért jelentést a kormány kutatásért és fejlesztésért felelős szekciójának az igazgatójától, Vannevar Bushtól a háború utáni amerikai tudományos lehetőségekről. Mint írta, „az elme új határvidéke van előttünk, és ha ugyanolyan vízióval, bátorsággal és eltökéltséggel törjük az utat, mint ahogy eddig ebben a háborúban tettük, akkor teljesebb körű és gyümölcsöző munkalehetőséget és életet tudunk biztosítani”.²⁸ A Bush által elkészített irat – amelyet azonban csak Roosevelt halála után, 1945 júliusában, Harry S. Trumannak tudott bemutatni – a következő címet viselte: „Tudomány: a végtelen határvidék”. Ezzel Roosevelt és Bush is megette a magáét, hogy a *frontier* jobban elterjedjen egy szimbolikus térben.

Dwight D. Eisenhower elnök az 1956-os újraválasztásának előestéjén használta a határvidék szimbolikáját, amikor azt hangsúlyozta, hogy az amerikaiak korábban is változó világban éltek, amelyet ők maguk alakítottak. Ők mindig is „a határvidék népe voltak, akik felfedeztek, ha nem egy új vadont, akkor új tudományokat és tudást”.²⁹ Tehát függetlenül a pártpolitikai hovatarozásuktól, mind a demokrata, mind a republikánus elnökök egyik változatlan és hasonlóan használt és ünnepelt retorikai eleme a határvidék volt. Ez azért is lehetséges, mert a szó és az ahhoz tartozó imázs egy egységes nemzetmúltat írt le, mialatt mitikus erővel ébresztette fel az amerikaiaknak a dicső múlt és a remélhetőleg hasonlóan fényes jövő felé való vágyakozását. Így politikailag hasznosnak bizonyult, de nagy valószínűséggel állítható, hogy az azt hívó szökeént alkalmazó elnökök is éppen úgy hittek a határvidékben, mint a hallgatóságuk, éppen ezért a szavaik még őszintébbeknek tűnhetnek.

Erre a leghíresebb példa John F. Kennedytől származik, aki az „Új határvidék” kampányszlogennel igyekezett maga mögé állítani az amerikai választókat. Ő vitte be először a politikai közbeszédbe az úrkutatást a határvidék új értelmezési tartományaként, s ezzel kézzelfoghatóvá és nemes céllá emelte az úrkutatás terén a Szovjetunióval folytatott versengést. Érdeemes a gondolatait hosszabban idézni, hiszen a demokrata párti konvención az elnökjelöltség elfogadásakor mondott szavai a modernkori elnöki retorika egyik mérföldkövét jelentik:

„Vannak, akik szerint a régi küzdelmek már véget értek – minden horizontot felfedeztek, minden csatát megnyertek –, és többé már nem létezik az amerikai határvidék. (...)

[Pedig] az Új Határvidék itt van, akár keressük azt, akár nem. Azon túl vannak a tudomány és az úr feltáratlan területei, a háború és a béke megoldatlan problémái, a tudatlanság és előítéletek még le nem győzött bugyrai, a nyomor és felesleg megválaszolatlan kérdései.

Könnyebb lenne elfordulni ettől az Új Határvidéktől, és a múlt biztonságos közepszerűségére tekinteni, s hagyni, hogy a nagy ívű retorika és a jó szándék elaltasson minket...

Hiszem, hogy a mostani idők képzelőerőt, bátorságot és kitartást követelnek tőlünk. Mindenkitől azt kérem, hogy váljon az Új Határvidék úttörőjévé.”³⁰

Kennedy tehát egy nagyon kiterjesztő értelmezését adta a határvidéknek: az vonatkozott a tudományra a világpolitikára és a társadalmi kérdésekre egyaránt.

Attól kezdve teljesen elfogadott és gyakran használt elnöki retorikai elemé vált a határvidék ilyen jellegű felhasználása. Sőt, Kennedy meggyilkolását követően az utódja, Lyndon B. Johnson még ennél is tovább ment: nem csupán a retorikájában, de az egész személyiségében megpróbálta a határvidéket megtestesíteni. Johnson texasi volt, ami a Dél és a Nyugat határán fekszik, de ahogy azt David Alexander Smith is jól bemutatja, politikai megfontolás következtében déliből teljesen átvedlett nyugativá, hogy ezzel is segítse a karrierjét.³¹ Így erősen rájátszott a határvidékimázsra: rendszeresen fogadott vendégeket a farmján, gyakran lehetett lóháton, cowboycsizmában és -kalapban látni, és minden médiamegjelenésében megpróbálta a nyugati mivoltát hangsúlyozni. Ez ugyanis azt közvetítette az amerikaiak felé, hogy a szabad szellem és az individualizmus képviselője, aki ugyanakkor hisz a szövetségi kormány azon felelősségében, hogy az életet egyenlőbbé és jobbá tegye az Egyesült Államok minden lakosa számára.

Johnson úgy érezte, a külpolitika terén férfias példát kell mutatnia, mert a másik fél csak az erőből ért. Az 1960-as évek közepén az amerikai csapatok megszállták a Dominikai Köztársaságot, és már készültek Vietnám „felszabadítására”. Johnson számára ezek a területek a szabadság határvidékeivé váltak. Ugyanakkor kapcsolatba is hozta a határvidék egyik meghatározó szegmensét a vietnámi háborúval: az amerikaiak és az észak-vietnámiak közötti fegyveres összecsapást a hajdani indiánok elleni harcokhoz, illetve a mexikói–amerikai háborúhoz (1846–1848) hasonlította. Amikor kiderült, hogy Hanoi nem kíván tárgyalni, a következő szavakkal reagált: „Szinte minden elképzelhető megpróbáltam, és meglehetősen jó cowboy vagyok, de nem vonszolhatok lasszóval a tárgyalóasztalhoz valakit, aki nem kíván tárgyalni és szót érteni.”³²

A vietnámi fiaskó után ismét a határvidék–tudomány páros kapta a nagyobb szerepet az elnöki retorikában. Érthető, hiszen a demokrácia terjesztésének a csúfos kudarca és a számos belpolitikai és gazdasági probléma közepette a társadalom elutasított volna a határvidék olyan jellegű kiaknázására tett minden kísérletet. Ennek megfelelően Gerald Ford például történelmi távlatban erősítette meg a határvidéknek a nemzet életében betöltött szerepét a Függetlenségi nyilatkozat kétszázadik évfordulóján tartott ünnepségsorozaton. Mint mondta, az amerikai kalandszellem mindig az ismeretlen felé tört, „óceánon, kontinensen, a naprendszeren és a tudomány határvidékén át, az emberei elme határain túlra”.³³ Ezt a gondolatot visszhangozta később Ronald Reagan, George H. W. Bush, Bill Clinton és az ifjabb Bush is.

Ronald Reagan szinte egész életében, de a politikai karrierje idején különösen is rájátszott a határvidék és a cowboy imázsára. Kaliforniai farmján a média gyakran láthatta és láttatta az elnököt lóháton vagy westernfelszerelésben, ahogy ezt-azt saját kezűleg javítgatott a birtokon. Minden ilyen kép ugyanazt az üzenetet hordozta: visszavágyódás egy egyszerűbb múlt felé, amikor a határvidék individualizmusa diadalmaskodott, és az ott élő (fehér) emberek teljes szabadságban és a washingtoni kormányzattól függetlenül éltek – mindkettő illúzió, és a történelem félremagyarázása. De Reagan is hitt ebben az ábrándban, és a korábbi színész emiatt is hitelesen alakította élete nagy szerepét – a cowboyelnököt. A beszédeiben gyakran nyúlt a western és a határvidék szókészletéhez. Elég két példát megemlíteni. A Challenger űrsikló 1986-os tragédiájakor Reagan a 19. századi amerikai történelemmel állított párhuzamot. Az akkori úttörőket és az általuk hozott áldozatot hozta fel példának a hét asztronauta elvesztése kapcsán, de az egykori amerikai határvidéket kiterjesztette, és azt „az űr és az emberi tudás határáként” jellemezte.³⁴ Elnöksége vége felé pedig Texasban kötötte össze a mitikus nemzetmúltat a jövővel: „Igen, Amerika felnyergelt, és a jövő felé lovagolunk. Megtartunk egy ígéretet, amely egyidős ezzel a földdel, amelyet szeretünk, és oly széles, mint a horizont. [Ezzel teljesül] az a látomás, hogy új nemzetet hozunk létre, szabad emberekből; olyan országot, amelyik a nemzet fénye és egy ragyogó város lesz a hegyen. (...) [Ez a bibliai „hegyen épült városra”, a mennyorszagra történő utalás.] Szükségünk van rátok: fel a sarkantyúkkal, és lovagoljatok velünk!”³⁵

Nem meglepetés, hogy éppen Reagannal kezdődően írtak sokan cowboydiplomáciáról az USA külpolitikáját illetően – az Egyesült Államokban és Európában egyaránt.

Bill Clinton elnöki évei alatt (1993–2001) érte el az Amerikai Egyesült Államok a hegemoniája csúcspontját. Clinton a terminusa leelején az előző évtizedeknek a *frontierrel* kapcsolatos elnöki retorikáját summázta és visszhangozta.³⁶ A szabadság határvidéke azokban az években hol Dél-Korea, hol Berlin volt, majd bevezette a szabadkereskedelem globalista interpretációját is, és azt nevezte Amerika új határvidékének.³⁷ Több ízben is Meriwether Lewis és William Clark két évszázaddal korábbi felfedező expedíciójának a modernkori leképeződését látta a digitális technológia előretörésében vagy az emberi génállomány feltérképezésében, amelyek a határvidék új dimenzióit nyitották meg.

George W. Bush sok szempontból Reagan szellemi utódjának tekintette magát, és ő is szívesen tetszelgett a cowboy képében – és ezt tükrözték a beszédei is. Kezdetben sikeresen alkalmazta a Reagan-receptet: az egyszerű szavak embere és képviselője volt, aki védi a szabadságot, és a – lovas ismeretei hiánya ellenére a választást megelőző évben politikai megfontolásból megvásárolt – texasi farmján érzi igazán otthon magát, s nem az elitista Washingtonban. Ő és alelnöke, Dick Cheney is előszeretettel használta fel a retorikájában a cowboy és a határvidék imázsát, különösen a tragikus 2001. szeptember 11-ei terrortámadások utáni

években. Tudatosan meglovagolták a vadnyugathoz fűződő szimbólumokat, hogy megmutassák, hogyan is kellene elbánni a terroristákkal. Sok ország egy, a pisztolyát egyből előrántó cowboyt látott Bushban, és ahogy a dolgok kezdtek rosszabbul menni Irakban és Afganisztánban, a hazai közvélemény is egyre kevésbé volt vevő erre a retorikára.³⁸ Noha a határvidék toposza némileg háttérbe szorult, természetesen nem tűnt el az elnökök szónoklataiból.

Donald Trump például az elnöki éve alatt szinte sosem nyúlt sem a határvidék, sem a cowboy szimbolikájához. A látványos – és nem meglepő – kivétel akkor történt, amikor a kormányzata bejelentette, hogy az Egyesült Államok katonaságának hatodik ágaként megalapítják az „űrhadereőt” (*space force*). Akkor az elnök így beszélt: „Újra segítségül hívjuk a nagyszerű amerikai szellemet, hogy megszeli a következő nagy határt. (...) Az űrben el kell érniünk az amerikai dominanciát.”³⁹ Hozzátette, „az amerikai karakter lényege, hogy új horizontokat fedezzen fel, és új határvidékeket szelídjön meg”, hiszen „úttörő nemzetünk még mindig vágyik az ismeretlen meghódítására, mert amerikaiak vagyunk, és a jövő teljesen a miénk”. Noha a politikailag számtalan esetben nem éppen korrekt Trump ez esetben is provokatív volt, e szavakat mondhatta volna Kennedy, Johnson vagy Reagan is.

Joe Biden – természetesen – szintén felhossa néha a határvidéket a beszédeiben, de semmilyen új értelmezést nem ad neki, csak a már jól ismert és a tanulmányban is említett metaforikus példákat említi. Ez azonban nem feltétlenül a határvidék értelmezési tartományának a kimerültségét jelenti. Sokkal inkább arról van szó, hogy az alkalmazott metaforák mindeddig le tudták fedni a felmerült kihívásokból adódó fogalmi területeket.

Konklúzió

Megállapítható, hogy az elmúlt 120 évben elmondott amerikai elnöki beszédek egyik jellegzetes és visszatérő eleme volt a határvidék. Az egyes elnökök (és a szövegíróik) jó érzékkel ismerték fel, miként lehet a mítoszt egyrészt politikailag előnyösen felhasználni, másrészt bővíteni az értelmezési kereteit. Mivel a határvidék metaforikus kiterjesztése szinte határtalan, mint a leggyakrabban előhívott téma, a tudomány is, az elnökök az adott pillanat technológiai vívmányaiban és kihívásaiban látták a leginkább tükröződni ezt az amerikai mítoszt. A beszédeikben megjelenő értelmezések skálája jól bizonyítja, hogy a határvidék nem csupán az amerikai eredettörténet és történelmi fejlődés problémamentes és leegyszerűsítő leírására alkalmas, de könnyen összekapcsolható az adott történelmi pillanat kihívásaival és az amerikai tudomány különböző területein elért teljesítmény ünneplésével is. Az elnökök megnyilvánulásai szintén jól mutatják az amerikai tudományban megjelenő változásokat, akár csak a társadalom érdeklődését felkeltő témákat.

Mennyiben lehet a határvidék és az ahhoz tartozó számos vizuális és szimbolikus kellék a jövőben is az elnöki retorika része? Mivel az egyik legmélyebben gyökerező amerikai mítoszról van szó, amely pillanatnyilag látszólag valamelyest háttérbe szorul, könnyen bekövetkezhet olyan esemény vagy események láncolata, amely ismét jobban előtérbe helyezi a határvidéket és annak a metaforikus értelmezését. Abban pedig biztosak lehetünk, hogy akkor a politikusok és különösen az elnökök lesznek az elsők, akik azt majd megpróbálják jó cowboy módjára – néha szinte szó szerint is – meglovagolni.

Jegyzetek

- 1 „... *frontier*. Szótár nélkül is tudom: a »határ«. Vagy »határvidék«. Csak épp hogy a *frontier*-nek – amerikai mű esetében – ennél sokkal több a jelentéstartalma: az Egyesült Államok történelmének hőskorát idézi, a szűzföldek meghódítását, a szabad földfoglalás korszakát, az úttörők nemzedékeinek évszázados előnyomulását a Csendes-óceán, a nyugati part felé. ... áldozatos, jövőteremtő emberi erőfeszítés, a »nagy vállalkozás« földrajzi színtere, a szó minden hangulati velejárójával.” Lásd: Göncz Árpád: „Hűtlen-hűségesen” in *Gyaluforgács*, szerk. Makai Tóth Mária (Budapest: Pesti Szalon Könyvkiadó, 1991). Idézi: Albert Sándor: „Amit a fordító megtalál a szótárban – és amit nem” in „*Tavaszi jáde csigái*” avagy „*Zöld kagyló-forma tavasz*”: Pálffy Miklós 65. születésnapjára, szerk. Kovács Katalin és Nagy Ágoston (Szeged: Grimm Könyvkiadó, 2007), 69–70. o.
- 2 Turner, Frederick Jackson: *The Frontier in American History* (New York, NY: Henry Holt and Company, 1921), „The Significance of the Frontier in American History”, 3–4. o.
- 3 Uo., 37. o.
- 4 Webb, Walter Prescott: *The Great Frontier* (Austin, TX: University of Texas Press, 1952), 2–3. o. (Kiemelés az eredeti szövegben.)
- 5 Uo., 3. o.
- 6 Smith, Henry Nash: *Virgin Land. The American West as Symbol and Myth* (Cambridge, MA és London: Harvard University Press, 1970), 251. o.
- 7 White, Richard és Limerick, Patricia Nelson: „Frederick Jackson Turner and Buffalo Bill” in *The Frontier in American Culture: An Exhibition at the Newberry Library, August 26, 1994–January 7, 1995*, szerk. James R. Grossman (Los Angeles, CA és London: University of California Press, 1994), 12. o.
- 8 Mogen, David: *Wilderness Visions: The Western Theme in Science Fiction Literature* (San Bernardino, CA: Borgo Press, 1993), 15. o.
- 9 Slotkin, Richard: „The Frontier Myth and the Reagan Presidency” in *Myth America: A Historical Anthology. Vol. II.* szerk. Patrick Gerster és Nicholas Cords (St. James, NY: Brandywine Press, 1997).
- 10 Limerick, Patricia Nelson: *Legacy of Conquest: The Unbroken Past of the American West* (New York, NY: W. W. Norton & Company, 1987); Milner, Clyde II, O’Connor, Carol és Sandweiss, Martha (szerk.): *The Oxford History of the American West* (New York, NY: Oxford University Press, 1994); Walsh, Margaret: *The American West. Visions and Revisions* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005); White, Richard: *It’s Your Misfortune and None of My Own: A New History of the American West* (Norman, OK: University of Oklahoma Press, 1991).
- 11 Billington, Ray Allen és Ridge, Martin: *Westward Expansion: A History of the American Frontier* An abridgement. (Albuquerque, NM: University of New Mexico Press, 2001), 3–9. o.
- 12 Roosevelt, Theodore: *The Naval War of 1812* (New York, NY: G. P. Putnam’s Sons, 1882).

- 13 Roosevelt, Theodore: *Thomas H. Benton: American Statesmen* (Boston, MA: Houghton Mifflin and Company, 1886); Roosevelt, Theodore: *Gouverneur Morris: The Study of His Life and Work* (Boston, MA: Houghton Mifflin and Company, 1888).
- 14 Roosevelt, Theodore: *The Winning of the West*, Vol. I–IV (New York, NY: G. P. Putnam's Sons, 1889–1896).
- 15 Roosevelt, Theodore: *The Winning of the West*, Vol. I (New York, NY: G. P. Putnam's Sons, 1889), 141. o.
- 16 Turner, Frederick Jackson: „The Winning of the West by Theodore Roosevelt”, *The American Historical Review*, 2, no. 1 (1896): 171–176.
- 17 Roosevelt, Theodore: *Hunting Trips of a Ranchman* (New York, NJ és London: G. P. Putnam's Sons, 1885); Roosevelt, Theodore: *Ranch Life and the Hunting-Trail* (New York, NJ és London: G. P. Putnam's Sons, 1888).
- 18 Roosevelt: *Ranch Life and the Hunting-Trail*.
- 19 Roosevelt, Theodore: *The Wilderness Hunter: An Account of the Big Game of the United States and Its Chase With Horse, Hound and Rifle* (New York, NY: G. P. Putnam's Sons, 1893).
- 20 Smith, David Alexander: *Cowboy Presidents: The Frontier Myth and U.S. Politics Since 1900* (Norman, OK: University of Oklahoma Press, 2021), 30. o.
- 21 McVeigh, Stephen: *The American Western*, (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007), 14. o.
- 22 Smith: *Cowboy Presidents*, 34. o.
- 23 Harris, J. Arthur: „Frontiers”, *The Scientific Monthly*, 30, no. 1 (1930): 31.
- 24 Ceccarelli, Leah: *On the Frontier of Science: An American Rhetoric of Exploration and Exploitation* (East Lansing, MI: Michigan State University Press, 2013).
- 25 Wilson, Woodrow: „Remarks to the French Senate in Paris. January 20, 1919”, *The American Presidency Project*, a letöltés ideje: 2022. szeptember 14., <https://www.presidency.ucsb.edu/node/317820>.
- 26 Ceccarelli: *On the Frontier of Science*, 114. o.
- 27 Roosevelt, Franklin Delano: „Radio Address to the Young Democratic Clubs of America. August 24, 1935”, *The American Presidency Project*, a letöltés ideje: 2022. március 19., <https://www.presidency.ucsb.edu/node/209054>.
- 28 Bush, Vannevar: *Science – The Endless Frontier: A Report to the President by Vannevar Bush, Director of the Office of Scientific Research and Development, July 1945* (Washington, DC: United States Government Printing Office, 1945).
- 29 Eisenhower, Dwight D.: „Address in Convention Hall, Philadelphia, Pennsylvania. November 1, 1956”, *The American Presidency Project*, a letöltés ideje: 2022. február 20., <https://www.presidency.ucsb.edu/node/233788>.
- 30 Kennedy, John Fitzgerald: „Address Accepting the Democratic Nomination for President at the Memorial Coliseum in Los Angeles, California. July 15, 1960”, *The American Presidency Project*, a letöltés ideje: 2022. április 5., <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-accepting-the-democratic-nomination-for-president-the-memorial-coliseum-los>.
- 31 Smith: *Cowboy Presidents*.
- 32 Dugger, Ronnie: *The Politician: The Life and Times of Lyndon Johnson. The Drive for Power, from the Frontier to Master of the Senate* (New York, NY: W. W. Norton & Company, 1982), 143. o.
- 33 Ceccarelli: *On the Frontier of Science*, 118. o.
- 34 Reagan, Ronald: „Remarks at the Memorial Service for the Crew of the Space Shuttle Challenger in Houston, Texas. January 31, 1986”, *The American Presidency Project*, a letöltés ideje: 2022. április 21., <https://www.presidency.ucsb.edu/node/254319>.
- 35 Reagan, Ronald: „Remarks at a Republican Campaign Rally in Mesquite, Texas. November 5, 1988”, *Ronald Reagan Presidential Library & Museum*, a letöltés ideje: 2022. május 6., <https://www.reaganlibrary.gov/archives/speech/remarks-republican-campaign-rally-mesquite-texas>.

- 36 Clinton, William J.: „Remarks on National Service at Rutgers University in New Brunswick. March 1, 1993”, *The American Presidency Project*, a letöltés ideje: 2022. május 7., <https://www.presidency.ucsb.edu/node/220115>.
- 37 Clinton, William J.: „Remarks at the Dedication of the John F. Kennedy Presidential Library Museum in Boston, Massachusetts. October 29, 1993”, *The American Presidency Project*, a letöltés ideje: 2022. május 7., <https://www.presidency.ucsb.edu/node/220637>.
- 38 Smith: *Cowboy Presidents*, 178–207. o.; West, Mark és Carey, Chris: „(Re)Enacting Frontier Justice: The Bush Administration’s Tactical Narration of the Old West Fantasy After September 11”, *Quarterly Journal of Speech*, 92, no. 4 (2006): 379–412.
- 39 Trump, Donald: „Remarks by President Trump at a Meeting with the National Space Council and Signing of Space Policy Directive–3”, *The White House*, a letöltés ideje: 2022. augusztus 27., <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-meeting-national-space-council-signing-space-policy-directive-3/>.